

Hans Holleweger

KAMO IDE LITURGIJSKA OBNOVA?*

Što je danas potrebno za liturgijsku reformu?

Obnovu liturgije zajednica je prihvatila kao dragocjen plod II. vatikanskog sabora. Da se kod jedne tako opsežne reforme nakon 25 godina postavljaju pitanja i pokazuju pojave istrošenosti, sasvim je normalni proces. Protivno bi bilo iznenađujuće. Nije li i ova reforma dijete svoga vremena? Zar se ne mogu u provođenju reforme postaviti pogrešni naglasci? U svakom je slučaju činjenica, da se, uza sve osnovno odobravanje reforme od strane nekih kršćana, koji o tome razmišljaju, izražava neka nelagodnost. Ispituju se razlozi, no odgovor većinom izostaje.

Vjernici su zadovoljni reformom. No, sa zadovoljstvom je nerijetko povezana dostatnost u različitom obziru. Biskup Maksimilijan Aichern je kod jednog izvješća o pohodima u biskupiji Linz ustvrdio: „O pitanjima se liturgije zapravo ne govori.” Ne mora li nas to zadovoljstvo u zajednicama zamisliti? Da li to dolazi odatle što su stvari tako udešene”, jedna zajednica ovako, a druga onako. Nismo li od liturgijskog „pokreta” preko liturgijske „obnove” prispjeli do liturgijskog „pokoja”? To zadovoljstvo u smislu dostatnosti pomaže tu i tamo da se prištedi neki čitač, još više neki kantor/pjevač ili čak pjesmarica”.

Sadašnje stanje čini da je iskrslo pitanje, da li su kod obnove liturgije u različitim desetljećima pravilno postavljeni naglasci? Zašto ne polazi za rukom zaustaviti užitak govorenja ili smanjiti bujicu riječi? Nije li simptomatično da postoje knjige o uvodnoj riječi? Nije li uvođenje narodnog jezika uopće stvorilo jednu novu situaciju, na koju jedva da se svraća pažnja: trajno se oslovljava i zahtijeva — i preveć zahtijeva.

Jedno od najvažnijih razmišljanja imalo bi ići za tim da se zapitamo: da li je poslije usporednog, stoljećima dugog, hoda liturgije i pučke pobožnosti liturgija dovoljno bliska puku? Da li je sama liturgija „pučki pobožna”?

* Članak je sastavljen na osnovi jedne diskusije za liturgijsku komisiju biskupije Linz.

Bit i zadatak liturgije

Liturgija je bogoslužje Crkve, dakle svečanost sakupljene zajednice. Unutar toga, po liturgijskom pokretu i saborskoj reformi postignutog cilja, valja pitati: nisu li u praksi neki vidovi splasnuli pa se stvorio neki deficit?

U članu 7. liturgijske konstitucije opisana je Kristova prisutnost, a različitim izražajima, kao vršenje svećeničke službe Isusa Krista. Ta se svećenička služba Isusa Krista, po kojoj se čovjek posvećuje i Bog uzveličava, „označuje pomoću vidljivih znakova i ona na način, svakome znaku svojstven, izvodi čovjekovo posvećenje”. Odatle se izvodi kao prvorazredni i osnovni zadatak svakoga nastojanja oko pravilno priređene liturgije da ona bude znak Kristove prisutnosti i njegova svećeničkog djelovanja. O značenju se Kristove prisutnosti u liturgiji doduše mnogo govori, no trebalo bi učiniti i drugi korak: osjetnim znakom prisutnost učiniti svjesnom.

Skolastika je postavljala osnovnu postavku: *Sacramentum est in genere signi* – bit se sakramenta sastoji u njegovoj znakovitosti. Ono što vrijedi za jezgro liturgije osnovni je zakon u cjelokupnom bogoslužju: ono kao znak treba da ukazuje na zbilju što se iza njega krije. K istom su cilju išla nastojanja Oda Casel-a s njegovom teologijom misterija koju možemo označiti kao najvažniju teološku spoznaju našega stoljeća i koja je bila potvrđena 7. članom liturgijske konstitucije: iza izvanjske pojavne forme krije se Kristovo spasenjsko djelo. Nauk o prisutnosti misterija morao bi voditi ravno k slavljenju misterija. Taj razvoj međutim do danas nije nastupio. Možda je bilo potrebno, u prvoj fazi liturgijske reforme riješiti prijelaz na liturgiju s pučkim jezikom. Kako je pučki jezik u bogoslužju postao razumljivim po sebi i sa sitnim izuzecima usrećujućim posjedom, možemo se pitati, nije li pučkom jeziku tim više potrebna znakovitost. Navodimo riječi Johann-a Michael-a Sailer-a iz 1811:

„Bogoslužje je osnovni jezik, koji nije ni latinski ni njemački, ni hebrejski ni grčki, ukratko nije jezik riječi. . . Život, gest, izraz lica, pogled, čovjekov stav, jednom riječju cjelokupni izražaj religije u životu i u čitavoj čovjekovoj vanjštini. To je pravi i osnovni materinski jezik svakog bogoslužja. U tom je osnovnom i materinskom jeziku dakako uključena i riječ. . . No, riječ nije sve niti ono najizvrsnije u tom jeziku.”

Putovi kojima se dolazi do misterija

U članu 21. liturgijske konstitucije kao cilj liturgijske reforme zahtijeva se: „Kod te obnove moraju tekstovi i obredi biti tako priređeni, da svetinje, kojima oni služe, jasnije izraze.” Dok se danas može ustanoviti veliki senzibilitet za pravi jezik u bogoslužju, daleko natrag ostaju nastojanja oko znaka. Nezaobilazno je potrebno izravnavanje između jednog i drugog izražajnog oblika: riječi i znaka. Intenzivnijom znakovitošću liturgije stvorila bi se najznačajnija pretpostavka da se osjeti i misterij.

Potpunije shvaćanje simbola

Ako je Krist prisutan u sabranoj zajednici, tada je prvi i najvažniji simbol sam čovjek. Kao član zajednice, kao vršilac neke službe ili kao celebrant, on valja da svojim ponašanjem, svojim djelovanjem, svojom ophodnjom s braćom ljudima bude znak Kristove prisutnosti. To upućuje tamo preko zajednice, ako se ona srdačno sastaje u Isusovu duhu te s radošću moli i pjeva. Živi je znak kad čitač obavlja čitanje pred zajednicom sa zamjetljivim uvjerenjem. To je izražaj nutarnjega stava kod pristupanja pričesti. Celebrantov stav može mnogima, koji s njim skupa slave, biti od pomoći kako u bogoslužju upoznati prisutnoga Gospodina.

Drugi je zadatak: *probuditi i promicati shvaćanje tvarnih simbola*. Mnogima „rukujemo” imamo ih, dakle, u ruci. Da li i kako oni ukazuju iznad sebe? Npr. kruh i vino euharistijskog slavlja: njihovo se značenje može objasniti, no ipak se ističe njihova znakovita funkcija, ako se na uvjerljiv način nose na oltar. U vezi s tim valja govoriti i o jednom drugom zadatku.

Pravilno obavljanje obreda

Obavljanje obreda je jezik svih religija. Naša je današnja težina riječi i racionalnost liturgije povezana s gubitkom u obavljanju obreda, koji su predviđeni u Ordo Missae, u puno većem opsegu negoli se u praksi vrše. Na veliko se obavljaju radnje samo kao nužnosti, ne priređuju se kako to zahtijevaju obredi: polazi se k oltaru, ide se k ambonu za čitanje evanđelja, nosi se vino i voda na oltar. Ne puka nužnost takvih čina, nego njihovo pravilno obavljanje čini djelatnom funkciju znaka!

Navodimo neke osobine obavljanja obreda da se uvidi aktualnost problema.

– Pravilno odvijanje obreda rasterećuje: poneka prezahtjevnost celebranta i zajednice mogla bi biti nadvladana.

– Pravilno obavljanje obreda daje sigurnost u teškim situacijama i u skupnom djelovanju ljudi. Ono stoga omogućuje doživljaj zajedništva na drugoj razini negoli to biva putem riječi.

– Pravilno obavljanje obreda je kao simbol otvoreno za ono transcendentno: njegovo podcjenjivanje pridonosi gubitku iskustva onog transcendentnog.

– Pravilno obavljanje obreda teži k ponavljanju: današnji strah od ponavljanja ovisi o prevlasti riječi.

Mi smo naveliko izgubili osjećaj za to kako su naša liturgijska slavlja racionalna i govorna. Uvod i bogoslužje riječi obavljaju se malne bez ikakva pravilnog obreda. A time iščekivanja, što su bila stavljena u bogoslužje, ostaju neispunjena, ljudi se jednostavno „oslovljavaju” i učine „čujnima”, radost u gledanju ne dolazi do svoga prava.

Švicarski psihoterapeut Martin Odermatt piše: „Čini mi se da svijet zapadnoga industrijskog društva za liturgijsko iskustvo predstavlja „pustinju duše“, ili, ako to prosuđujemo optimistički, možda suhu savanu. . . s druge strane, ne bih želio prešutjeti, da usprkos izraženom razmišljanju sasvim vidim u kolikim dušama i po obavljanju današnje liturgije duševni život biva potican ili od potpune osušenosti sačuvan. Novi ili obnovljeni obredi izlaze iz veće otvorenosti za sile koje transcendiraju za besvjesne duše. . .”

Pravilnim obavljanjem obreda ne samo da bi bila otvorena mogućnost za nadvladavanje „duševne pustinje” nego bi ujedno bio pokazan put kako bi se dalo nadvladati nedostatak na iskustvenoj transcendenciji. Stoga valja postaviti pitanje: da li sadašnji Ordo Missae tu tendenciju promiče ili ne bi li se za nedjeljna i blagdanska bogoslužja moralo pružiti neki prošireni red mise? Susret s Istočnim crkvama mogao bi pritom biti motivacija, no naravno jedva kao uzor za konkretna rješenja.

Ponovna uspostava svečanosti

Poslije prosvjetiteljskog doba zapazali su se slični problemi kao danas. Iz tolikih primjera uzimamo samo biskupa iz Seckau Romana Zängerle-a (1821-1848). „Tamo 50-ak godina unatrag prevladavajuća bolest vremena” (piše on u jednom izvješću caru) nosi krivnju za loše religijsko stanje, jer „se uznastojalo s najvećma škodljivom jednostranošću kultivirati sile razuma i spoznaje na račun zahtjeva srca.” Prije svega preko J. Pieper-a i H. Cox-a postali smo pažljiviji na to kakvo značenje ima blagdan za čovjeka, koji je po svojoj nutarnjoj biti stvor, „koji ne samo da radi i misli nego također pjeva, pleše, priča pripovijesti i slavi” (Cox). I usprkos tolikim rezervama moralo bi se veoma ozbiljno uzeti predbacivanja rušenja osjetnosti A. Lorenzer-a. Neka svojstva blagdana mogu nam zorno predočiti aktualnost problema.

— Blagdan ima prvotno za cilj ne svrhu nego osmišljenje. Bilo bi to dobročinstvo za čovjeka našega vremena, kad bi on barem u slavljenju liturgije bio istrgnut iz tolikih zapletenosti života i u svetkovanju mogao doživjeti smisao svoga života. Kako je bitan znak liturgije taj da čovjeku otvori smisao njegova života iz vjere, to je njoj svetkovanje primjereni „jezik”.

— Blagdan teži k ekstazi i kontemplaciji u smislu proširene doživljajne dimenzije: stoga u njoj mora s jedne strane zauzeti mjesto ono osjetno (u pjesmi, glazbi, pokretu itd.), a s druge strane ono kontemplativno.

— Blagdan znači prihvaćanje svijeta: stoga liturgija ne smije biti „svijetu strana”. Ona čovjeka ponovno šalje u „svijet”.

— Blagdan teži k zajedništvu u smislu Ivana Zlatousnog: „Gdje se raduje ljubav, tamo je blagdan.” Priređivanje blagdana je stoga važno sredstvo da se stvori i doživi zajedništvo.

Općenito govoreći, mi gledom na svetu liturgiju zaostajemo i rezerviramo je za velike blagdane u godini. U „obične” nedjelje za mnoge je celebrante već odveć svečano ako zapjevaju predslovlje i doksologiju. Nedjelja je tjedni blagdan kršćana i dovoljan povod i nužnost da se liturgija svečano priredi.

Životni osjećaj što se brzo mijenja i uznemirujuća aktivnost najrazličitijih pokreta morala bi nas pokrenuti da preispitamo svoju sadašnju liturgijsku praksu i da pritom prije svega promislimo da li u njoj današnji čovjek susreće misterij, da li bogoslužni skupovi pokazuju iznad sebe na ono „što je gore” (usp. Kol 3,1). Simbol, obredni čini i svetkovanje ponovno osmisliti danas, 25 godina poslije proglašenja liturgijske konstitucije, najpreči je posao u nastojanju oko pravilne liturgije.

Hans HOLLEWEGER, Reform wohin?, u „Gottesdienst” 22(1988), str. 137-139.
S njem. preveo o. F. Carev

